

10

Ruimtelijke kwaliteit: de werkbankmethode

Dit hoofdstuk beschrijft een methode om inhoud te geven aan ruimtelijke kwaliteit in gebiedsprocessen. De methode is bekend onder de naam 'Werkbank ruimtelijke kwaliteit'. De Werkbank biedt een scala aan instrumenten voor het stimuleren van ruimtelijke kwaliteit in de verschillende fasen van planvorming: analyse, visievorming, uitvoering en beheer.

De methodiek van de Werkbank is toepasbaar op alle schaalniveaus en kan bij eigenlijk iedere gebiedsopgave gebruikt worden voor het ontwikkelen van een praktijkgerichte visie op ruimtelijke kwaliteit. De methode kan worden toegepast door beleidsambtenaren, adviseurs, onderzoekers en projectontwikkelaars, maar ook door belangengroepen en burgers.

De hoofdstuk beschrijft de methode en de drie kerngedachten waarop hij gebaseerd is. We lichten een aantal instrumenten toe en geven voorbeelden van toepassing van de methode in de praktijk. Een volledig overzicht is te vinden op www.werkpartners.net.

10.1 Wat is ruimtelijke kwaliteit?

Ruimtelijke kwaliteit wordt vaak gezien als een 'containerbegrip', een begrip dat op van alles is toe te passen en dat daarom moeilijk te definiëren of af te bakenen is. Toch snapt iedereen wat ruimtelijke kwaliteit betekent als je het toepast op de schaal van je eigen leefruimte. Als je een huis koopt bijvoorbeeld let je op de volgende kenmerken:

- Zijn de gebruiksmogelijkheden passend voor de activiteiten van mij en mijn gezin? (*gebruikswaarde*)
- Past de sfeer van het huis en de buurt bij mijn leefstijl en geeft die een aangenaam gevoel? (*belevingswaarde*)
- Is het huis aan te passen aan veranderende woonwensen, goedkoop in onderhoud en is het op termijn goed te verkopen? (*toekomstwaarde*)

Samen vormen deze waarden de ruimtelijke kwaliteit van het huis. Dezelfde waarden zijn aan de orde als je de ruimtelijke kwaliteit bepaalt van een straat, een buurt, een wijk of zelfs een regio. Daarbij worden bij de verschillende waarden wel steeds andere kwaliteitskenmerken gebruikt, maar in essentie gaat het om dezelfde waarden. De meest compacte omschrijving van ruimtelijke kwaliteit is daarom:

**Ruimtelijke Kwaliteit =
Gebruikswaarde + Belevingswaarde + Toekomstwaarde**

TABEL 1: MATRIX RUIMTELIJKE KWALITEIT

Ruimtelijke kwaliteit	Economisch belang	Sociaal belang	Ecologisch belang	Cultureel belang
Gebruikswaarde	Bereikbaarheid Stimulerende effecten Gecombineerd gebruik	Toegang Eerlijke verdeling Inbreng Keuzemogelijkheden	Externe veiligheid Schoon milieu Water in balans Ecologische structuur	Keuzevrijheid Culturele verscheidenheid
Belevingswaarde	Imago/uitstraling Aantrekkelijkheid	Gelijkwaardigheid Verbondenheid Sociale veiligheid	Rust en ruimte Schoonheid der natuur Gezonde leefomgeving	Eigenheid Schoonheid der cultuur Contrastrijke omgeving
Toekomstwaarde	Stabiliteit en flexibiliteit Agglomeratie Gebundelde aantrekkelijkheid	Iedereen aan boord Sociaal draagvlak	Ecologische voorraden Gezonde ecosystemen	Erfgoed Integratie Culturele vernieuwing

Gebaseerd op Hooimeijer, Kroon & Luttik (2001)

10.2 Kerngedachten

De Werkbank ruimtelijke kwaliteit is een methode om het begrip ruimtelijke kwaliteit operationeel te maken. De methode gaat uit van drie kerngedachten, die we hieronder toelichten:

1. Ruimtelijke kwaliteit is overal en voor iedereen anders.
2. Ruimtelijke kwaliteit groeit tijdens het planproces.
3. Gebruikers zijn vanaf het begin bij het proces betrokken én hebben het laatste woord.

Kerngedachte 1: Ruimtelijke kwaliteit is overal en voor iedereen anders

Dit houdt in dat je in iedere situatie kwaliteit opnieuw moet benoemen. Het betekent ook dat je hierover met alle betrokkenen in gesprek moet gaan om te kijken waar je samen hetzelfde wilt bereiken en waarin je doelen en wensen verschillen. Om ruimtelijke kwaliteit te benoemen gebruikt de Werkbank een matrix die door alle deelnemers aan een gebiedsproces wordt ingevuld met kwaliteitsbegrippen. Deze matrix is ontwikkeld in de studie 'Kwaliteit in meervoud'. In tabel 1 zie je een voorbeeld waarbij elke cel van de matrix is voorzien van begrippen. Die bieden soms houvast, maar het is beter om 'eigen' begrippen te gebruiken, die kenmerkend zijn voor het gebied en voor de persoon die ze invult.

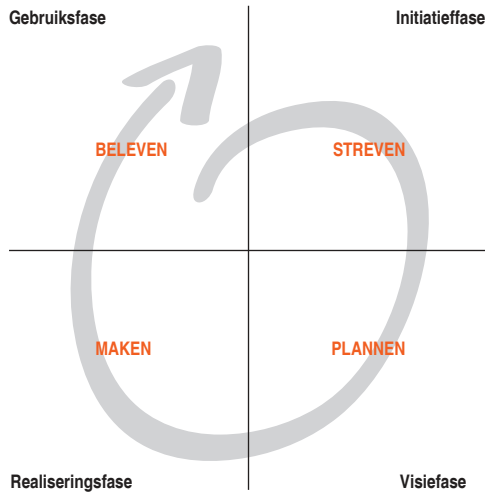
Op de website vind je voorbeelden, kun je online een selectie van kwaliteitsbegrippen maken voor je

eigen gebied en opgave en kun je ook zelf begrippen toevoegen.

Kerngedachte 2: Ruimtelijke kwaliteit groeit tijdens het planproces

Kwaliteit benoemen is een eerste stap, maar het actief ontwikkelen en ontwerpen van kwaliteit is iets heel anders. Een gebiedsproces is een lang plan- en uitvoeringsproces waarin het estafettestokje een aantal keren wordt overgedragen: van onderzoekers naar bestuurders naar ontwerpers naar ontwikkelaars naar beheerders en uiteindelijk naar de gebruikers. Het is belangrijk om in die lange mars de kwaliteitsambitie overeind te houden. Als je het goed doet groeit ruimtelijke kwaliteit gedurende het proces, maar het gevaar van verwatering en discontinuïteit ligt steeds op de loer.

Het gebiedsproces begint bij het beleven van de huidige ruimtelijke kwaliteit. Van daaruit komt de wens naar voren tot behoud en verbetering (initiatieffase). Dit wordt gevat in plannen (visiefase) en uitgewerkt in uitvoeringsprojecten (realiseringsfase). Tot slot wordt de ruimtelijke kwaliteit gebruikt, beleefd en beheerd (gebruiksfase). Dan wordt opnieuw de vraag gesteld: is dit de ruimtelijke kwaliteit die we wensen voor de toekomst? In de praktijk zet men in de initiatieffase vaak hoog in op ruimtelijke kwaliteit. Maar in de loop van het proces slijt de ambitie en gaat alle aandacht uit naar

⋮
 ⋮ Afbeelding 1
 ⋮ De vier fasen van planvorming: een cyclisch proces
 ⋮ Bron: www.werkpartners.net

procedures, jurisprudentie, technische problemen en financiën. Wanneer de uitvoering start zijn de oorspronkelijke onderzoekers, initiatiefnemers en ontwerpers vaak al uit beeld verdwenen.

Om dit te ondervangen, brengt de Werkbank al in de beginfase het proces als geheel in beeld. Bij het eerste streven wordt meteen gekeken naar ruimtelijke samenhang (visiefase), naar realiseringmogelijkheden (kosten/baten!) en ook naar mogelijke behevraagstukken in de gebruiksfase. Omgekeerd wordt in latere fasen steeds teruggekeken naar het begin: zitten we nog steeds op het goede kwaliteitsspoor? Welke nieuwe ambities zijn toegevoegd?

Kwaliteitsgroei vraagt om een cyclisch proces, zowel in denken als in doen.

Kerngedachte 3: Gebruikers zijn vanaf het begin bij het proces betrokken en hebben het laatste woord.

Deskundigen heb je in elke fase nodig, maar uiteindelijk moet kwaliteit herkend en gewaardeerd worden door de mensen om wie het gaat: de gebruikers.

Ruimtelijke planning vindt steeds meer plaats in open processen, waarin burgers, bedrijven en maatschappelijke

organisaties vanaf het begin kunnen meedenken en waarbij overheden in elkaars keuken kunnen kijken. Een proactieve samenwerking, waarin de gebruikers niet alleen inspraak hebben, maar echt participeren. Dat kost ambtelijke diensten en bestuurders zeker in de eerste fasen veel energie, maar aan het eind betaalt het zich terug door meer vertrouwen, meer draagvlak, minder bezwaarprocedures en daarmee een grotere realisatiekracht.

TABEL 2 MATRIX DRANG EN AMBITIE – HOOFDROLSPELERS

DRANG	AMBITIE	Kleinschalige creatieve economie	Stad in de natuur	CO ₂ neutraal gebied	Spannend wo-we gebied voor hogere inkomens	Behoud en herbestemmen historisch erfgoed
Minder haven-gebonden economie	Havenbedrijf EUR OBR					
Koopkracht-ontwikkeling in de stad	Woonbron OBR	ZH-milieufed OBR				
Wateropgave en buitendijkse ligging		ZH-milieufed Prov ZH,RWS Waterschap			RWS OBR Havenbedrijf	RWS RACM Waterschap
Bereikbaarheid zuidoever	KvK Havenbedrijf RET	RET RWS GWR	RET, GWR Bestuursdienst KvK			GWR Havenbedrijf RACM
Nieuwe allianties PP	Albedacollege Havenbedrijf Kristal		Woonbron E-on Bestuursdienst	Kristal OBR		Havenbedrijf Deelgemeente Kristal

■ BOTSSEN ■ VERSTERKEN

Bron: H2Ruimte / Delft

10.3 In vier fasen naar grip op ruimtelijke kwaliteit

Als je voortdurend alle fasen van het planproces in beeld houdt geeft dat een goede kans op werkelijke kwaliteitsgroei. Daarom komen hieronder alle vier de fasen van het planproces aan de orde. In het kader van dit boek leggen we de nadruk op de eerste twee fasen, waarin analyse en visievorming centraal staan. Toch willen we ook het belang van kwaliteit in de fasen drie en vier benadrukken. Want zonder goed kwaliteitsmanagement tijdens uitvoering en beheer leveren de inspanningen in de eerdere fasen weinig op.

INITIATIEFFASE: Kwaliteitsanalyse en -ambitie

Onderzoeksvragen:

- Hoe definieer je de huidige ruimtelijke kwaliteit?
- Hoe beleven de verschillende betrokkenen de huidige kwaliteit?
- Welke ambities onderkennen en delen partijen?

Ambities formuleren

De 'ambitiestarter' is een interactief hulpmiddel waarmee bijvoorbeeld een lid van een projectteam snel alle bouwstenen voor een ambitiedocument in samenhang kan benoemen en waarderen op relevantie.

Je begint met het inventariseren van 'drive en drang', met andere woorden: je benoemt de ontwikkelingen en urgenties die de aanleiding zijn voor kwaliteitstekorten in

het gebied, nu of in de toekomst. In deze lijst breng je vervolgens een rangorde aan. Vervolgens gebruik je de matrix ruimtelijke kwaliteit (zie tabel 2) om de kwaliteitsambities te bepalen, met andere woorden: je inventariseert welke kwaliteit je wilt bereiken en ook hierin breng je een rangorde aan. Het instrument genereert met deze input een matrix waar de drive- en drangtoppers en de ambitietoppers op de assen zijn afgezet. In de cellen van de matrix geef je met kleuren aan of er sprake is van een botsing, een versterking of een neutrale verhouding tussen ambitie en 'drive en drang'.

Deze matrix schetst het speelveld, waarin je vervolgens de hoofdrolspelers benoemt. Ook kun je belangrijke (pilot) projecten toevoegen, lopende projecten, nieuwe ideeën of referentieprojecten uit andere gebieden.

Kwaliteiten verwoorden en verbeelden

Je kunt een beeld krijgen van kwaliteiten uit het verleden aan de hand van historische foto's, films, verhalen over het gebied, oude topografische kaarten of luchtfoto's. Sociografieën, literaire teksten en de geschiedenis van bijvoorbeeld ondernemingen kunnen een beeld geven van wat zich in een gebied heeft afgespeeld en hoe er gewoond en gewerkt werd.

...
 : Afbeelding 2
 : De lagenbenadering. Bron: Dauvellier Planadvies (2003)

Om een beeld te krijgen van de huidige kwaliteit van een gebied kun je veldbezoeken afleggen en in woord en beeld vastleggen wat je opvalt en raakt. Schuw daarbij de confrontatie niet. In de Horstermeerpolder bijvoorbeeld lieten drie groepen betrokkenen; bewoners, natuurbeschermers en waterbeheerders, in een gezamenlijk veldbezoek aan elkaar zien wat iedere groep als de hoogste kwaliteit van de polder zag. Het samen kijken en het horen van elkaars enthousiasme leverde wederzijds begrip op, terwijl er aanvankelijk vooral wantrouwen was. Praten over ruimtelijke kwaliteit geeft een positieve input aan gebiedsprocessen. Ook andere instrumenten, zoals barometers en leefbaarheidmonitors, kunnen informatie geven over wensen en meningen met betrekking tot gebiedskwaliteit.

Verder kan de lagenbenadering worden gebruikt om per laag (ondergrond, netwerk en occupatie) bijzondere karakteristieken van een gebied te benoemen. Er zijn eenvoudige checklists beschikbaar om een gebied te typeren. Eerdere hoofdstukken beschrijven diverse methodieken om die kwaliteiten in beeld te brengen. Een praktisch hulpmiddel is de 'checklist ondergrondkwaliteiten' (www.ruimtemet toekomst.nl). Deze checklist is onder meer toegepast in de VROM-pilot Ruimtelijke Ordening Ondergrond in Rotterdam Stadshavens.

In een workshop aan het begin van de initiatieffase stimuleerde de checklist de betrokken partijen, zoals gemeentelijke en regionale diensten, woningcorporaties en ontwikkelaars, om te denken in termen van kansen die de bodem en ondergrond biedt voor de ontwikkeling van het

gebied. Als 'nieuwe' kansen voor dit gebied kwamen naar voren: CO₂-opslag, ondergronds ruimtegebruik in waterbekkens, warmte-koude-opslag en het herstellen van oude rivierlopen en oude riolen als attractie. De meest actuele versie van de checklist ondergrondkwaliteiten is te vinden op <http://www.ruimtemet toekomst.nl/wiki/wiki/ondergrondlaag/ondergrondkwaliteiten-2>.

Kwaliteit is subjectief. Om een zinnig gesprek te kunnen voeren over kwaliteitambities voor de toekomst moet duidelijk zijn hoe je gesprekspartners de huidige kwaliteiten ervaren en waarderen en hoe ze de gewenste kwaliteiten definiëren. Via enquêtes en actoranalyses kun je gezamenlijke belangen, kwaliteitsbeelden en verschillen van inzicht boven tafel krijgen. Als je betrokkenen laat aangeven wat ze voor elkaar kunnen betekenen helpt dat vaak om verschillen te overbruggen. Gezamenlijk feiten- en bronnenonderzoek (*joint fact finding*) helpt daarbij omdat daarmee een gemeenschappelijk kennisniveau ontstaat. De matrix ruimtelijke kwaliteit helpt om bij de start van een gebiedsproces snel en doeltreffend kwaliteitsprofielen op te stellen. De matrix zorgt ervoor dat ruimtelijke kwaliteit meteen in zijn volle breedte aan de orde komt. Dat is een voorwaarde voor integrale planvorming later in het proces.

Voorbeeld: Kwaliteitsprofiel Zuidwest-Walcheren

Zuidwest Walcheren is een 'zwakke schakel' in de kustverdediging. Een planstudie moet daarom uitwijzen welke maatregelen nodig zijn om in dit kustgebied zowel de veiligheid te vergroten als de ruimtelijke kwaliteit te versterken.

Als enige hulpmiddel hebben de deelnemers een ruimtelijke kwaliteitsmatrix meegekregen. Op minuscule stickers moeten zij kwaliteitswensen noteren. Het tempo ligt hoog: binnen 20 minuten zijn de flipover-vellen bezaaid met 324 kwaliteitsbegrippen. De begrippen worden geclusterd en van een titel of motto voorzien. Zo ontstaat een lijst van 18 kwaliteitsthema's, geordend in vier groepen: economisch, sociaal, ecologisch en cultureel belang. Deze lijst vormt het kwaliteitsprofiel en gaat als checklist fungeren bij het maken van ruimtelijke schetsen en scenario's.

De plannen worden steeds concreter. Er worden inrichtingsalternatieven opgesteld en er wordt een strategische milieubeoordeling uitgevoerd. De regionale adviesgroep organiseert een 'Workshop Voorkeursalternatief'. Aan de hand van het oorspronkelijke 'Kwaliteitsprofiel voor Zuidwest-Walcheren' checken de deelnemers per

...
 ... Afbeelding 3
 ... Bewoners stellen kwaliteitsprofielen op tijdens
 ... een workshop. Bron: Gemeente Amersfoort

...
 ... Afbeelding 4
 ... Inrichtingsschets Park Randenbroek en
 ... omgeving. Bron: Gemeente Amersfoort

maar over aan professionele ontwerpers? Het voorbeeld 'Randenbroek en omgeving' laat zien dat bewoners en ontwerpers in een goede taakverdeling snel tot bruikbare resultaten kunnen komen.

Voorbeeld: Park Randenbroek Amersfoort

Park Randenbroek ligt in het beekdal van de Heiligenbergerbeek, dat als een groene wig vanuit het zuiden de stad Amersfoort binnendringt. In het gebied gaat het nodige veranderen: een ziekenhuis en een zwembad gaan sluiten, de beek moet meer ruimte krijgen en het park heeft intensiever beheer nodig. Het gemeentelijke planproces – met veel nieuwe opties voor sport, woningbouw en recreatie – levert veel weerstand op. Daarom geeft de gemeenteraad de bewoners in een consultatietraject de mogelijkheid zelf een visie op de toekomst van het gebied te ontwikkelen. Zestig

bewoners nemen deel aan een drietal workshops, waarbij de Werkbank ruimtelijke kwaliteit wordt gebruikt. In de eerste bijeenkomst maken zij kwaliteitsprofielen voor vier deelgebieden volgens dezelfde methode als in Zuidwest-Walcheren (zie hiervoor). De kwaliteitsprofielen vormen gezamenlijk de 'agenda' voor de gebiedsontwikkeling. Tijdens de tweede workshop wordt deze agenda vertaald in kaartbeelden, vanuit het principe: 'agenda = legenda'. Op een blanco kaart van het plangebied komt te staan welke ruimtelijke elementen en structuren op dit moment bijdragen aan elk van de in het kwaliteitsprofiel genoemde kwaliteiten en door welke maatregelen deze kwaliteiten de komende jaren kunnen worden versterkt.

Alle wensen en ideeën van de deelnemers worden geïnventariseerd en door aanwezige landschapsarchitecten op de kaart genoteerd. De gebiedskennis en de inzichten van de bewoners worden daarbij maximaal benut. Na afloop worden de kaartbeelden van de vier deelgebieden op elkaar afgestemd qua presentatie en vormgeving. De door de bewoners gewenste ruimtelijke kwaliteit voor het gehele gebied is daarmee in een keer concreet en zichtbaar geworden.

Tijdens een derde bewonersworkshop stellen de deelnemers met behulp van deze kaarten verschillende inrichtingsvarianten op. Deze varianten komen, samen met een kosten-batenanalyse, in de consultatienota, die daarop aan de gemeenteraad wordt voorgelegd.

Het proces rond park Randenbroek laat zien dat je kwaliteitsambities concreet kunt maken door ze op kaart in te tekenen. Eindgebruikers beschikken daarbij over veel nuttige en zeer bruikbare gebiedskennis, die je goed in kunt zetten. Vakdeskundigen en ontwerpers kunnen, door deze informatie te verbinden met die van deskundigen (onder meer op kaarten) en door de juiste vragen te stellen dit proces van een heldere structuur voorzien.

UITVOERINGSFASE: Kwaliteit vastleggen en verplichten

Onderzoeksvragen:

- Hoe borg je ruimtelijke kwaliteit in de uitvoeringsfase?
- Hoe kan je de baten van ruimtelijke kwaliteit in beeld brengen?
- Hoe kan je groei van kwaliteit regisseren en bewaken?

Niet zelden is er vooral in de visiefase een grote bereidheid om in te zetten op kwaliteit. In de overgang naar de realisatiefase gaat het om het vastleggen en verplichten, maar ook om het vasthouden en bewaken van de

kwaliteitsambities in de vaak weerbarstige praktijk. Bij het vastleggen van kwaliteitseisen is er een continue spanning tussen het keurslijf van de harde afspraken en de inspirerende werking van de streefbeelden. Maar bij een serieuze ambitie hoort ook een serieuze terugvalbasis. Een voor de hand liggende mogelijkheid om kwaliteit verplichtend te maken is door het te verankeren in publiek-private contracten.

Rekenen en tekenen

Als je al in een vroege fase van planvorming begint te rekenen verhoogt dat de realiseringkans van ruimtelijke kwaliteit. Als je de kosten van inrichtingsmaatregelen in beeld brengt ga je bewuster nadenken over de noodzaak ervan. Door ook baten en kosten op de langere termijn en voor een groter gebied in beeld te brengen kun je 'zachte' waarden meetellen, die normaalgesproken buiten de exploitatieopzet vallen. Denk bijvoorbeeld aan gezondheid, milieueffecten en cultuurhistorische waarden. De maatschappelijke kosten-baten analyse (MKBA) is een manier om vooraf de indirecte maatschappelijke kosten en baten in beeld te brengen en mee te wegen. De MKBA dwingt je na te denken over de effecten van maatregelen op de beoogde kwaliteitsdoelstellingen én over de baten dan wel kosten die daaruit voortvloeien. De MKBA is zo een hulpmiddel om de effecten van investeringsbeslissingen wat breder te trekken en ook dat bredere beeld in de beslissing mee te nemen. Wanneer het in een vroeg stadium wordt toegepast kan dat ook bijdragen aan het (her-)formuleren van ontwerpvoorwaarden.

Kwaliteitgroei regisseren en bewaken

Inzet op ruimtelijke kwaliteit vraagt een integrale, gebiedsgerichte aanpak rond een concrete maatschappelijke opgave, waarbij betrokkenen met elkaar in gesprek worden gebracht. Het realiseren van kwaliteit is geen statische maar een dynamische, levende en levendige zaak. Daarom moet je kwaliteitsbewaking op verschillende manieren in het proces borgen. In de fasen van het formuleren van ambities en vervolgens van de uitvoering wordt steeds vaker expliciet plaats ingeruimd voor actieve bewonersinbreng. De bewoners worden zo dragers en medebewakers van de overeengekomen kwaliteitsambitie. Bij het realiseren van dorpswindmolens bijvoorbeeld blijkt het bieden van medebelang doorslaggevend voor het draagvlak bij bewoners. Mensen wegen kosten en baten dan zelf af, in plaats van dat ze alleen nadelen zien.

Bij kwaliteitsbewaking, met name in complexe gebiedsprocessen, kan het helpen om onafhankelijke adviseurs in te schakelen: kwaliteitsteams of supervisors. Op

stedelijk en lokaal niveau wordt al langer gewerkt met supervisie en/of kwaliteitsteams. Ook zie je steeds vaker adviseurs ruimtelijke kwaliteit, op verschillende niveaus. Verschillende gemeenten en provincies (bijvoorbeeld Overijssel, Noord- en Zuid-Holland en Utrecht) beschikken over deze adviseurs, die als taak hebben ruimtelijke kwaliteit in de streek ter discussie te stellen en de verantwoordelijke bestuurders te adviseren over situaties waar de ruimtelijke kwaliteit in het geding is.

GEBRUIKSFASE: Kwaliteit op maat beheren

Onderzoeksvragen:

- Hoe kun je breed draagvlak genereren voor het beheren van ruimtelijke kwaliteit?
- Hoe kun je nieuwe financiële bronnen voor beheer aanboren?

Bij het realiseren van inrichtingsmaatregelen die de ruimtelijke kwaliteit van een gebied moeten versterken is het van belang om het beheer goed te regelen, ook op de langere termijn. Gebeurt dat niet, dan ligt verval op de loer. Bekende voorbeelden daarvan zijn groene openbare ruimten in naoorlogse woonwijken. Bij gebiedsontwikkeling betekent dit bovendien dat je rekening moet houden met veel verschillende beheerders. Een gebiedsplan moet de ruimte daarvoor bieden, maar tegelijkertijd ook voldoende richting geven. Een instrument om de link tussen plan, inrichtingsmaatregelen en beheer te leggen is het 'Landschapskwartet', dat is ontwikkeld en gebruikt in het gebied Ooijpolder-Groesbeek.

Het kaartspel is een bouwpakket van ruimtelijke elementen die passen in het landschap en die inspelen op ruimtelijke ontwikkelingen. Je kunt er combinaties van inrichtings- en beheermaatregelen mee verbeelden die passen binnen de gewenste ruimtelijke kwaliteit. Per maatregel geeft het spel inzicht in de kosten voor aanleg per eenheid product en voor onderhoud per jaar. Het onderhandelen over afstemming van vraag en aanbod start bij boeren aan de keukentafel. Maar ook een 'landschapsveiling' of bijvoorbeeld *crowdfunding* zijn manieren om financieel draagvlak te krijgen.

Een dergelijk bouwpakket kun je ook inzetten bij landschapsontwikkeling en -beheer en bij inrichting en beheer van stedelijke openbare ruimten. Ook kan het als hulpmiddel worden gebruikt bij bouwprojecten en waterwerken ter ondersteuning van de gebiedsdialog over welstand en beeldkwaliteit.

Tot slot

Dit hoofdstuk geeft maar een paar praktijkvoorbeelden, aan de hand van een beperkt aantal instrumenten van de Werkbank ruimtelijke ontwikkeling. De methodiek is op veel plaatsen in Nederland toegepast bij gebiedsontwikkeling. Rapportages, praktische tips en meer instrumenten zijn te vinden op de websites uit de bronvermelding. Het

blijft een uitdaging steeds weer nieuwe en betere methodes te ontwikkelen om ruimtelijke kwaliteit duurzaam te stimuleren.

Dit hoofdstuk is gebaseerd op het artikel 'Werkbank ruimtelijke kwaliteit: praktische hulp bij structuurvisies en gebiedsprocessen', ROM-magazine (2008) 7/8.

Peter Dauvellier

Ir. P.L. (Peter) Dauvellier (1946) is planner / ontwerper met veel ervaring met complexe planvorming waarin ruimtelijke kwaliteit sturend is voor beleid en inrichting. In 1982 stond hij aan de basis van de introductie van ruimtelijke kwaliteit in het rijksbeleid. Bij het ministerie van VROM werkte hij aan Randstadgroenstructuur, Groene Hart, Vierde Nota/Vinex. Hij is initiatiefnemer van de Werkgemeenschap Ruimtelijke Kwaliteit (WeRK/Habiforum). Sinds 1994 is hij zelfstandig adviseur op het gebied van ruimtelijke planning en ontwerp. www.dauvellier.nl

Henk Puylaert

Ir. H.J.M. (Henk) Puylaert (1955) is planoloog, gespecialiseerd in de relatie tussen ruimte en voor de ruimtelijke ontwikkeling belangrijke thema's als milieu, bodem, verkeer & vervoer en water. Hij heeft bij overheid, een kennisinstituut en in het bedrijfsleven gewerkt en is nauw betrokken bij de Werkgemeenschap Ruimtelijke kwaliteit (WeRK/Habiforum). Sinds 2006 is hij partner van H2Ruimte, een adviesbureau voor duurzame gebiedsontwikkeling. www.h2ruimte.nl

Jannemarie de Jonge

Dr. Ir. J.M. (Jannemarie) de Jonge (1961) is landschapsarchitect met brede ervaring in ruimtelijk ontwerp, beleid en onderzoek. Zij heeft gewerkt in diverse (management)functies, bij gemeentelijke en provinciale overheden en onderzoeksinstituut Alterra, waar zij altijd de balans heeft gezocht tussen inhoudelijke betrokkenheid en strategische sturing. Tegenwoordig is zij partner bij Wing en geassocieerd lid van de Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur. In 2009 promoveerde zij op regionaal ontwerp en de 'ontwerpdialoog' als vorm van interactief ontwerpend onderzoek. www.wing.nl

---

Bronnen

Hooimeijer, P., Henk Kroon & Joke Luttik (2001). Kwaliteit in meervoud; Conceptualisering en operationalisering van ruimtelijke kwaliteit voor meervoudig ruimtegebruik. Gouda: Habiforum

www.werkpartners.net

www.ruimtemettoekomst.nl